

Тетяна Котовська,

студентка 6 курсу

ННІ філології та журналістики.

Науковий керівник: **Г. К. Конторчук,**

кандидат філологічних наук, доцент.

ЗВЕРТАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ В ДРАМАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті вперше досліджуються граматичні та словотвірні особливості звертань, використовуваних Лесею Українкою у драматичних творах.

У статті йдеться про функціонування звертань у драматичних творах Лесі Українки, досліджуються мовні засоби, за допомогою яких передається семантика адресатності.

Мета дослідження — функціонування семантичних і структурних типів звертань у драматичному мовленні Лесі Українки. Матеріалом для дослідження слугували драми Лесі Українки: «У пуші», «Камінний господар», «Оргія», «Адвокат Мартіан», «Руфін і Прісцилла», «На полі крові», «Блакитна троянда», «Лісова пісня», «Одержима», «Кассандра».

Художнє мовлення характеризується образністю, підвищеною емоційністю, антропоцентризмом, естетичною мотивованістю, особливою роллю підтексту. Лінгвостилістичні особливості художнього мовлення досліджували в тих чи тих аспектах такі провідні вітчизняні й зарубіжні мовознавці: М. М. Бахтін, В. В. Виноградов, С. Я. Єрмоленко, Г. В. Степанов, В. А. Чабаненко та ін. На думку цих лінгвістів, функціонування мовних засобів у художніх текстах порівняно з текстами інших стильових різновидів має свою специфіку [3; 119].

Звертаючись до особи, персонажі драм Лесі Українки послуговуються низкою кличних комунікатів, — самостійних речень-звертань та їх модифікацій — звертань у складі інших самостійних речень [2; 407].

Кличні комунікати та їхні модифікації у драматичному мовленні Лесі Українки, крім естетичного значення, зумовленого прагматикою контактності — називанням конкретної істоти, адресата мовлення, — часто мають ще й естетичне значення, зумовлене художньою образністю засобів, із яких складаються. Наприклад, такі комунікати-вокативи, як *таточку* [ЛУ, 2; 357], *сестриченько* [ЛУ, 2; 289], *братуню* [ЛУ, 3; 226], *дядинусю* [ЛУ, 3; 240], що є емоційно-експресивними дериватами, одночасно із прагмемою контактності містять ще і прагмему емоційності (пестливості) й мають характерологічне значення [1; 41].

У драматичних творах Лесі Українки привертають особливу увагу вокативи, не властиві українській мові. Звертання-екзотизми у драмах, сюжет яких розгортається в інших країнах, — це один із засобів наближення читача до зображуваного, їхня семантика пов'язана із носіями, що діяли поза українською реальністю, яку Леся Українка відтворює у драмах (Іспанія, Єгипет та ін.).

До складу цих звертань входять іменники-загальні назви:

- соціального статусу героїв: дон, донна, сеньйор, командор та інші:

«*Прошу вас, сеньйорито, не втікайте і не лякайтесь*» [ЛУ, 3; 338];

«*Донно Анно, коли б я знав, що ви мене не певні, або не певен був себе чи вас, я б зараз повернув вам ваше слово, поки не пізно*» [ЛУ, 3; 343];

- власні назви героїв (антропоніми): Мартіан, Антоніо, Крістабель, Валент та інші:

«*Та що ти, Марківіто?!*» [ЛУ, 3; 384];

«*Я ще, Валенте, потім поговорю з тобою. Будь же дома*» (Мартіан до Валента) [ЛУ, 3; 292];

- власні назви – теоніми (назви богів): Діоніс, Терпсіхора, Мессія:

«*Танцюй, прекрасна музо Терпсіхоро!*» [ЛУ, 3; 464];

«*О, Мессіє, ти, може, знаєш?!*» [ЛУ, 2; 109].

За походженням це:

- іспанські: «*Пабло, нам слід піти нагору гості бавить*» [ЛУ, 3; 347];

«*Дон Гонзаго, ви хочете зовсім не мати вад, а се вже й не гаразд, — се пригнітає*» [ЛУ, 3; 347]

- англійські: «*Командоре, чи не занадто дорогий дарунок?*» [ЛУ, 3; 347];

«*Так, брате Джошуе, я не забуду, яким ти був товаришем для Джека*» (Едіта до Кембля) [ЛУ, 3; 30]

- грецькі: «*Поліксено, а якби знов посватали тебе після Пеліда за якого-небудь?*» [кас ст 290];

«*Ходи, вакханко, відпочинь край тигра!*» [ЛУ, 3; 464];

- латинські: «*Прости, матроно, я не знав...*» [ЛУ, 3; 321].

У кожному випадку набір екзотичної лексики дозволяє Лесі Українці передати національний колорит певної країни, наблизити читача до зображуваного.

Зображальну функцію виконують усі кличні комунікати в художньому мовленні Лесі Українки. Але сутність зображальної функції залежить від семантики й структури кличного комуніката. Власне, кличні комунікати, тобто звертання, котрі називають істот-адресатів, необразні, бо представляють образи-персонажі. Коли до прагматичного значення контактності долучається емоційно-оцінна семантика, тоді кличний комунікат виконує ще і характерологічну функцію:

«*Моя сеньоро милостива!*» [ЛУ, 3; 391];

«*Мир, жінко добра, й вам*» [ЛУ, 3; 27];

«*Що ж вам бажано, прехороша пані?*» [ЛУ, 3; 355];

«*Моя дитино бідна!*» [ЛУ, 2; 432];

«*Святий, безгрішний мученику, пробі!*» [ЛУ, 2; 484];

«*Ох, Артемідо, сестро Аполлона, богине ясна, погаси свій світоч на сью ніч, на сью єдину ніч!*» [ЛУ, 2; 274].

Виразально-характеризуючу функцію виконують також експресивні авторські новотвори, якими наповнене мовлення персонажів. Кличні комунікати цього типу зустрічаємо в драмі з українським підґрунтям.

Серед таких звертань новотвори, виражені:

- прикладковими утвореннями : «*Дяка щира тобі, ніченько-чарівниченько, що закрила ти моє личенько!*» [ЛУ, 3; 213];

- порівнянням: «*...і вам, стежки як мережки, що вели мене до березочки!*» [ЛУ, 3; 213];

- синонімічним рядом: «*А я щось знаю, любчику, хороший душогубчику!*» [ЛУ, 3; 188].

Окрему групу звертальних формул становлять речення-звертання. Семантика вокативних одиниць окреслюється як особливостями емоційно-експресивних лексем-іменників, так і оцінних означень, як правило, епітетів. Серед низки проаналізованих речень-звертань варто виділити такі своєрідні структури, що характеризуються особливою експресією:

- риторичні повтори:

«*Мамо! Мамо! Мамо!..*» [ЛУ, 2; 131];

«*Фортуна! Фортуна!*» [ЛУ, 2; 524];

- однорідні ряди речень-звертань:

«*Товаришу мій вірний! друже щирий! Мій побратиме у святому хисті!*» [ЛУ, 3; 44];

«*О, боговірна! О, переможна! Епіметея дочко!*» [ЛУ, 2; 254];

- синонімічні ряди:

«*Нездарисько! Нехотище! Ледащо!*» [ЛУ, 3; 235];

«*Руфіне! Брате! Згодься! // - // - /// Святий! Негідний!*» [ЛУ, 2; 502].

Таким чином, як показав аналіз, звертання відіграють важливу роль в організації драматичних текстів. Даючи характеристику адресату мовлення, вони водночас несуть основне смислове навантаження.

Наведені приклади переконливо доводять, що Леся Українка вводить у драматичний текст звертання переважно з емоційним забарвленням: вони допомагають виразити суб'єктивне ставлення до адресата, дати йому певну характеристику, оцінку. Емоційне забарвлення передається найчастіше вживанням звертань у переносному значенні, використанням у структурі

звертальних формул означень-епітетів, іменників із зменшено-пестливими суфіксами, повторенням звертань, ампліфікації тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні запитання. — К.: Вища школа, 1994. — 670 с.
2. Скаб М. С. Вокатив на тлі взаємодії рівнів мови // Мовознавство.— 1990. — № 5. — С. 30-33.
3. Пасічна О. В. Звертання в поетичному мовленні // Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. — Кривий Ріг, 2009. — Вип. 3. — С. 119-125.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

- ЛУ, 2** — Українка Леся. Твори в 5-ти т. — К.: Державне видавництво художньої літератури, 1951, т. 2. — 676 с.
- ЛУ, 3** — Українка Леся. Твори в 5-ти т. — К.: Державне видавництво художньої літератури, 1952, т. 3. — 802 с.